

Horsensegnens
Slægtsforskere 7. marts
2023

Anerne og kirken 1536
til nutiden

Else Lund Jørgensen

Hvordan mærkede den enkelte Reformationen i 1536?

Den katolske kirke

- Gudstjenesten på latin
- Cølibat
- Man frelses ved gerninger
- Ejede 40% af den dyrkede jord
- Præsten er eneste formidler af kontakten til Gud
- Præsterne?

Den evangelisk-lutherske kirke

- Gudstjenesten på dansk
- Cølibat ophæves
- Man frelses ved tro alene
- Kirkegods og kirkejord konfiskeres
- Den enkelte formidler selv kontakten til Gud
- Nye præster til de mere end 2.000 kirker?

Sanderum Kirke og Højby kirkes bud på den latinske messe

Sakramenterne

Den katolske kirke 7 stk.

- Dåb
- Bod (skriftemål)
- Nadver (transsubstantiation)
- Firmelse
- De syges salvelse (den sidste olie)
- Præstevielse
- Ægteskab

Den evangelisk-lutherske kirke 2 stk.

- Dåb
- Nadver (symbol)

Hoc est
corpus filii

1600-tallet. Ortodoksiens tid

- Nedgangsperiode: krig, pest, syfilis og hekseafbrændinger.
- Chr. d. IV er konge med valgsproget: "Regna firmat pietas" → fromhed styrker rigerne, men hvad forstår man ved fromhed?
- 1626: Indførelse af særlige bededage (fredag i byerne og onsdage på landet)
- **1646**: Indførelse af kirkebøger i alle sogne (Sønderjylland begyndte i slutningen af 1500-tallet)
- 1683: Tvungen kirkegang → stokkemethoden skulle opretholde en streng kirketugt. Stokkemændene er en forløber for menighedsrådene langt senere.

Kirkeritual og salmebog

1685: Første autoriserede kirkeritual, som ensrettede gudstjenesten. Som pålagde præsterne tavshedspligt, og som påbød at gudstjenesten ikke måtte vare mere end en time. Dette kirkeritual varede indtil **1912**.

1699: Den første salmebog tages i brug. Thomas Kingo, biskop over Fyns stift, var med til udarbejdelsen af både ritual og salmebog. Han digtede også de fleste af salmerne i salmebogen.

Thomas Kingo 1634-1703

- "Sorrige og Glæde de vandre til hobe
- Lykke og Ulykke de gange på Rad,
- Medgang og Modgang hinanden anråbe,
- Solskin og Skyer de følges og ad.
- Jorderigs Guld
- Er prægtig Muld,
- Himlen er ene af Salighed fuld"

Pietismen – 1700-tallet

Reformer:

1705: Ziegenbalg til Trankebar

1708: Ny fattiglov

1721: Hans Egede til Grønland

1727: Vajsenhuset (pesten i 1711 → mange forældreløse børn)

1727: Rytterskolerne (240)

1732: Folkeskolelov for "at uddrive sjælene af den evige fortabelses- fare"

1736: Konfirmationsloven

Konfirmationen og dens betydning

Den kirkelige handlings betydning for det borgerlige liv:

- Ikke blive gift
 - Ikke blive soldat
 - Ikke modtage nadveren
 - Ikke beklæde et embede i den offentlige forvaltning
 - Ikke købe fæstegård
 - Stå fadder
 - Optræde som vidne
-
- I 1800-tallet kunne man ikke blive konfirmeret uden at kunne salmevers og Luthers lille Katekismus udenad → i værste fald fængsel for drenge og spindehuset for piger
 - Uden konfirmation intet arbejde uden for hjemmet
 - (- skudsmålsbog)

Erik Pontoppidan: "Sandhed til Gudfrygtighed" udgivet 1737

- Konfirmationsundervisningen var baseret på udenadslære
- Pontoppidans bog indeholdt 795 spørgsmål og svar. Et par eksempler:
 1. Spørgsmål: "Kiære Barn, vil du ikke gierne være lykkelig paa Jorden og salig i Himmelen?"
svar: "Jo, kunde jeg ickun blive det"
 2. Spørgsmål: "Hvormed vanhelliger man Hviledagen?"
svar: "Med legemligt u-fornødent Arbeide samt syndige Lyster, saasom Dands, Spil, Comoedier, Kroer-Gang og saadant, som altid er Synd i sig selv, men om hellige Dage dobbelt Synd"

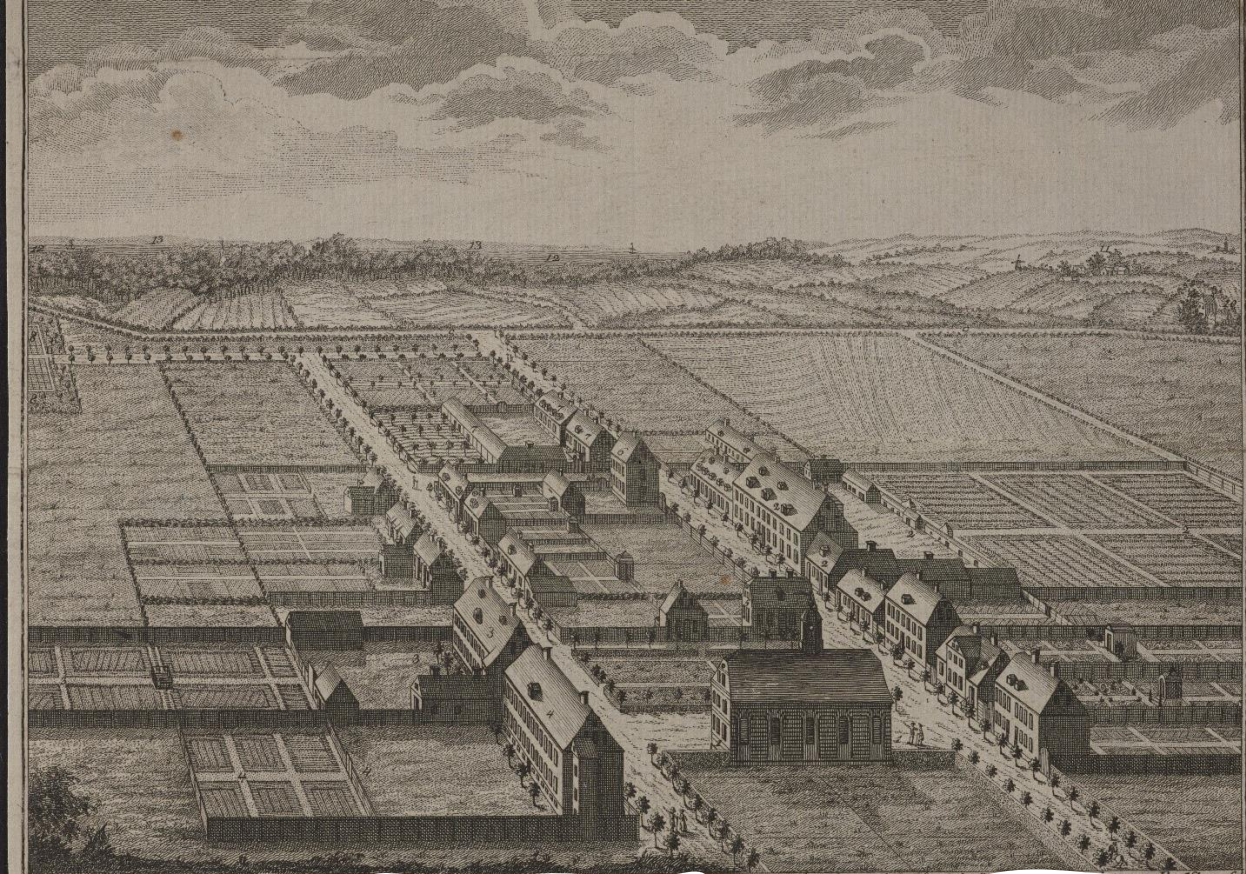

H. A. Brorson, biskop i Ribe (1694 – 1764)

- Den yndigste rose er funden (1732)
- Strofe 5.
 - Forhærdede tidselgemytter,/så stive som torne og støtter,/hvi holder I eder så ranke/ i stoltheds fordærvede tanke!
- Strofe 6.
 - Ak, søger de ydmyge steder,/i støvet for Frelseren græder,/så får I vor Jesus i tale,/thi roserne vokse i dale.
- Strofe 7.
 - Min Jesus! Du stedse skal være/mit smykke, min rose, min ære,/de giftige lyster du døder/og korset så liflig forsøder.

Brødremenigheden i Christiansfeld 1773

- Tilladelse til at grundlægge byen Christiansfeld af Chr. d. VII- stærkt tilskyndet af Struense.
- Ivrig missionsvirksomhed
- 1732: missionærer til De vestindiske Øer
- 1733: missionærer til Grønland
- En af de tidligste vækkelsesbevægelser som især havde betydning for Fyn og Jylland. De holdt "gudelige forsamlinger" → forløber for De stærke jyder og Indre Mission

Brødremenigheden i Christiansfeld

- Sådan så Christiansfeldt ud i 1780, da byen stod færdig.
- Arkitekturen er anderledes både i det ydre og det indre af kirken

De stærke jyder – dansk vækkelsesbevægelse

- Opstår som en slags protestbevægelse mod kirkens reformer inden for lærebøger og salmebog i slutningen af 1700-tallet
- 1791: Balles lærebog: "Luthers lille Katekismus med forklaringer" afløser Erik Pontoppidans bog: "Sandhed til Gudfrygtighed" fra 1737.
- 1790-erne: Den evangelisk-kristelige salmebog, hvor der er et større udvalg af salmer, skal erstatte Kingos salmebog fra 1699.

De stærke jydere protestformer

- Sangkrig i kirkerne ml. præst og degn contra de opvakte (de stærke jyder)
- Nægtede at lade deres børn blive undervist efter nye lærebøger → børnene blev nægtet konfirmation → bøder til forældrene → udpantning/fængselsstraffe
- En uholdbar situation så man søgte foretræde for kong Frederik d. VI. i 1838 for at klage sin nød.
- "Gå da hjem kære børn og undervis jeres børn efter de bøger I finder ret" → resultatet blev opførelsen af en række skoler i bl.a. Korning, Øster-Snede, Hedensted, Rårup og Langskov.
- Geografisk var bevægelsen afgrænset til egnen ml. Horsens og Vejle. Ingen mission uden for området. Ingen omgang med anderledes tænkende. Ægtefæller skulle hentes fra kredsen. Modvilje mod boglige uddannelser.
- "De stærke var ikke gode til at leve, men gode til at dø"

Indre Mission

- Bevægelsen blev dannet i 1861 med det formål at "vække liv hos dem, som sover i synden" → dvs. mission inden for landets grænser i modsætning til pietisternes ønske om ydre mission.
- Fra pietisterne overtog de "syndserkendelse – bod – omvendelse- nyt liv"
- Resultatet af I.M.'s virke efter de første to generationer var en moralsk, religiøs og social rejsning i brede sociale lag.
- Hvordan?
- Missionshuse, søndagsskoler, højskoler, efterskoler, KFUM, KFUK, bogforlag, hotelvirksomhed, sømandshjem, Kristeligt Dagblad osv.

Indre Missions mærkesager

- Fundamentalistisk bibelsyn
- Imod abort
- Imod ægteskaber med personer af samme køn
- Imod kvindelige præster
- Imod skilsmisse
- Imod sex før ægteskabet
- Imod vielse af fraskilte
- Nu accepteres dans og alkohol
- Skarpt skel ml. Guds børn og verdens børn

Niels
Bjerre:
"Harboøre,
Guds børn"

Niels Bjerre:
Missionsmøde
1912

Indre Mission

TV.syd 15. januar 2023

Præsten vil nemlig ikke vie homoseksuelle og fraskilte, og det gav en del debat.

Et år senere er den debat ikke forstummet. Det siger Morten Juhl Lassen, der bor i Hedensted, og som har været vant til at bruge kirken.

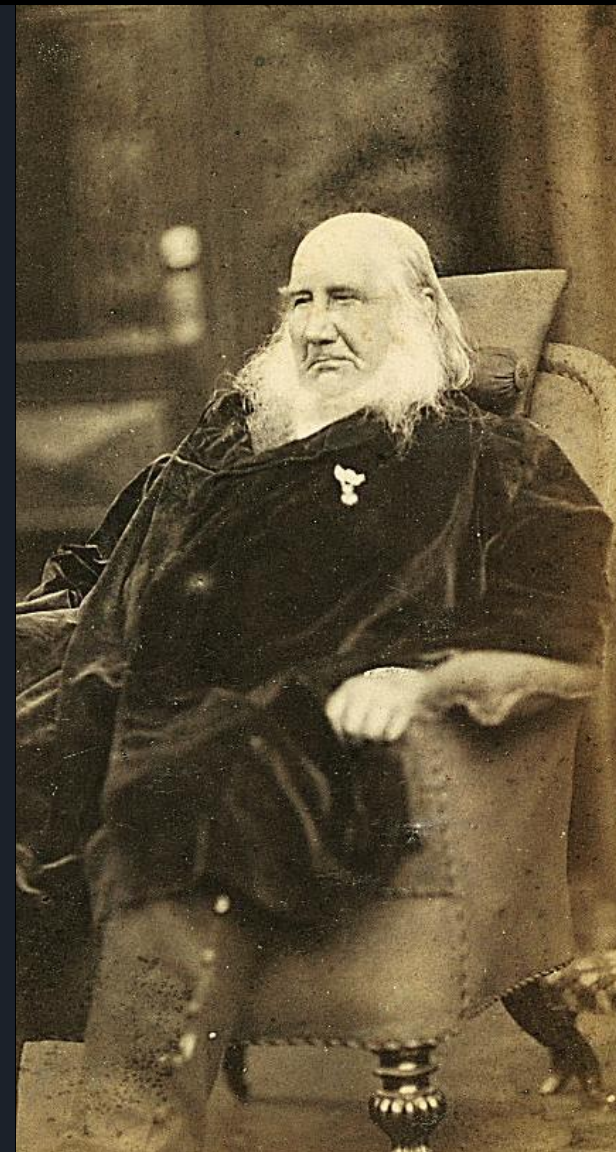
- Der er mange, der som mig ikke føler sig velkomne mere. Det synes jeg er ærgerligt, for kirken i Hedensted er en kulturarv, som har været vigtig for mig, siger Morten Juhl Lassen.

N. F. S. Grundtvig 1783-1872

- Teolog
- Salmedigter
- Skolemand
- Initiativtager til folkehøjskolen
 - Oversætter
 - Stridsmand
- Fra 1837 præst i Vartov
- Censur ophævet i 1837
- 3. ægteskab med enken fra Palsgård gods

Grundtvigs kristendomsopfattelse

- 1825: Grundtvigs ”mageløse opdagelse”, hvis hovedpunkter er:
- Bibelen er skrevet af mennesker, og derfor kristne menneskers tanker om Gud.
- Gud kommer til mennesket gennem dåb, nadver og trosbekendelsen (provokationskristendom)
- Lighed for alle mennesker i forholdet til Gud
- Grundtvigianismen blev kaldt gårdmændenes religion

Grundtvig 1500 salmer

- At sige verden ret farvel
 - i livets gry og livets kvæld
 - er lige tungt at nemme;
 - det lærtes aldrig her på jord,
 - var, Jesus, ej du i dit ord
 - hos os, som du er hjemme.
-
- Hvor tit hos dig end trøst jeg fandt,
 - når hjertet skjalv, og gråden randt,
 - og verdens bølger bruste,
 - ved støvet hænger dog min sjæl,
 - og slangen bider i min hæl,
 - skønt du dens hoved knuste.

Grundloven 1849

Hvad står der om tro og religion i den danske grundlov fra 1849?

§ 67. Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden. § 68. Ingen er pligtig at yde personlige bidrag til nogen anden gudsdyrkelse end den, som er hans egen.

Folkekirkenes udfordringer efter 1849

HVORNÅR KOM DE NYE TROSSAMFUND TIL
DANMARK?

Baptister i 1836

Methodister 1858

Mormoner 1850-erne

Adventister 1876

Jehovas Vidner 1895

Pinsebevægelsen 1911

Det moderne gennembrud 1870

Charles Darwin: Arternes oprindelse 1859 → evolutionsteorien → en jordrystelse af den traditionelle kristelige ideologi

Friedrich Nietzsche: Also sprach Zarathustra 1883-1892 → Gud er død → mennesket må selv skabe dets værdier i det her liv (der gives ikke andet)

13.
Februar
1948

Endelig Enighed om kvindelige Præster

I Folketinget besegledes i Gaar Enigheden om de kvindelige Præster. Regeringens Forslag er i Udvalget blevet helt omarbejdet. Oprindelig var det foreslaaet, at Menigheder, der ønskede en kvindelig Præst, skulde have Adgang til Stiftsbaandsløsning, hvis Stiftets Biskop ikke ønskede at ordinere en kvindelig Præst. Nu bliver Fremgangsmaaden i saadanne Tilfælde principielt en helt anden, idet Biskoppen nu fritages for sin Tilsynspligt overfor den paagældende Menighed. Tilsynet paalægges derefter en anden Biskop, eventuelt en Provst eller Præst. Loven kommer altsaa til at understrege, at det er Bispens Pligt at ordinere ogsaa kvindelige Præster, men at han kan fritages herfor.

Alle Talere udtrykte Tilfredshed med det opnaaede Resultat, og Loven kan formentlig hurtigt være færdig fra Rigsdagen.

Biskop med provster og
præster. Roskilde

Folkekirken opgave

- Forkyndelse
- Undervisning
- Mission
- Diakoni

Lidt statistik

- Nu i 2023 er 72,1% af danskerne medlemmer af Folkekirken
- I 2022 meldte 12.751 personer sig ud af kirken.
- I alt er 2.354 kirker i brug i Dk.
- I alt er 2.106 præster i brug
- Fra 1972 til 2021 har ca. 200.000 mennesker forladt folkekirken - og i samme periode er antallet af præsteansættelser steget med 6,5%
- Gudstjenestefrekvensen om søndagen er ca. 1,5%
- Alle kirkelige arrangementer medregnet så er det 2,4% (babysalmesang, Kim Larsen gudstjeneste, Bamse Jørgensen gudstjeneste i Klosterkirken osv.)